

De Chinese Muur

Nicolaus Perrault III, 2006

Inhoudsopgave

Inleiding + Hoofd- en deelvragen	2
Hoofdstuk 1 - De Chinese Muur.....	3
1.1 Ontstaan	3
1.2 Maten en plaatsbepaling	3
1.3 Wereldwonder.....	4
Hoofdstuk 2 - De aanleiding voor de Chinese Muur	5
2.1 Qin-dynastie.....	5
2.2 Han-dynastie	5
2.3 Ming-dynastie.....	5
Hoofdstuk 3 – Het doel van de Chinese Muur.....	6
3.1 Het doel bij de bouw.....	6
3.2 Andere doelen.....	6
3.3 Zijn de doelen behaald?.....	6
Hoofdstuk 4 - De huidige functie van de Chinese Muur	7
4.1 Werelderfgoedlijst.....	7
4.2 Toerisme.....	7
4.3 Herstel.....	7
4.4 Betekenis voor Chinezen.....	8
Conclusie.....	9
Literatuur	10

Inleiding + Hoofd- en deelvragen

Bijna iedereen weet van de Chinese Muur, maar de geschiedenis van de muur en het doel is veel minder bekend. Het interessante is dat het ook voor kinderen heel erg tot de verbeelding spreekt. Kleuters hebben vaak een bouwhoek met grote blokken in de klas en het bouwen van een muur zal regelmatig gebeuren. Hoe zit het dan met die muur die zoveel langer is? Het is dus niet alleen fascinerend voor volwassenen. Door de feitenkennis concreet te maken voor kinderen, kan het ook kinderen boeien. Hoe lang is die muur nu eigenlijk? Hoe ver moet je dan lopen om die muur helemaal langs te kunnen gaan? Waarom begon men deze muur te bouwen? Het zijn vragen waarop volwassenen vaak al geen antwoord weten, laat staan kinderen.

De volgende hoofd- en deelvragen worden in het onderzoek behandeld:

Hoofdvraag:

Wat was de waarde vroeger en wat is de waarde nu van de Chinese Muur?

Deelvragen:

1. *Wat is de Chinese Muur?*
2. *Wie of wat gaf aanleiding tot de bouw van de Chinese Muur?*
3. *Wat was het doel van de bouw van de Chinese Muur en is dit doel bereikt?*
4. *Wat is de huidige functie van de Chinese Muur?*

Hoofdstuk I - De Chinese Muur

Deelvraag I – Wat is de Chinese Muur?

I.1 Ontstaan

In het jaar 221 voor Christus wilde de toen heersende keizer Qin (spreek uit *Tjin*), de eerste keizer van China, het land meer en meer tot een eenheid maken (De Wereldwonderen, ca. 2011). Door diverse stukken muur van veroverde rijken tot één geheel te maken, zou China beter beschermd worden. Dit plan werd uitgevoerd onder leiding van generaal Meng Jian. Velen moesten meehelpen, ongeacht weersomstandigheden, type gebied (woestijn of berg), voedselgebrek of wat dan ook. Iedereen hielp mee om de muur te vergroten, ten bate van de eenheid van het land. Terwijl de jaren vervlogen, bleef de muur bestaan. In periode van bestrijding stond het werk stil en was er sprake van verval, terwijl er in tijden van relatieve rust hard werd gewerkt aan versterking en uitbreiding van de muur.

De Chinese Muur die wij kennen, is niet de gehele muur zoals deze vroeger heeft bestaan. Veel delen zijn verdwenen of ontoegankelijk voor toeristen. Tussen het jaar 1368 en 1644, de periode die ook wel de Ming-dynastie wordt genoemd, werd het grootste gedeelte van de muur opgebouwd. Dit gedeelte is enorm breed, omdat het de bedoeling was dat er vijf paarden naast elkaar over de muur zouden moeten kunnen lopen (InfoNu, 2015).

I.2 Maten en plaatsbepaling

Lengte muur

Het is ontzettend lastig om goede gegevens weer te geven van de Chinese Muur. Vingerhoets geeft aan dat er bronnen zijn die het hebben over een lengte van 12.000 kilometer, maar benoemt ook dat het over het algemeen bekend staat als een muur van 6440 kilometer (Vingerhoets, 2013). Om een evenwichtig beeld weer te geven, zijn er verschillende getallen onderzocht met hun ontstaan, want elk getal is wel degelijk gegrond bepaald.

In China zelf staat de muur bekend als 'Muur van 10.000 li' (InfoNu, 2015). Als we de maat li omrekenen naar de bij ons bekende kilometers, dan komen we uit op een lengte van 6440 kilometer. De muur is in werkelijkheid wel zo lang, maar dat komt doordat de muur diverse lussen heeft die twee tot vier keer heen en weer lopen. Deze lussen zorgen dus voor veel extra lengte. Als je kijkt naar de globale lengte, dus zonder alle extreme 'kronkels', dan kom je uit op een lengte van 2700 kilometer. Hoewel dit minder dan de helft is van de eerstgenoemde 6440 kilometer, is het alsnog een hele afstand. Ter vergelijking: je moet 7,7 keer de afstand van Middelburg naar Groningen afleggen om die 2700 kilometer te rijden. De afstand inclusief alle lussen is te vergelijken met één vijfde deel van de omtrek van de aarde.

Bij de Chinese Muur horen ook bijna twintigduizend muurtorens (De wereldwonderen, ca. 2011). Verder zijn er ook nog zo'n tienduizend wacht- en seintorens, ten bate van de communicatie langs de muur. Binnen een etmaal moesten belangrijke berichten 1064 kilometer afleggen door rook- en vuursignalen.

Het is al eerder genoemd, maar het is absoluut niet zeker dat bij de gehanteerde getallen exact de juiste getallen worden weergegeven. Zo is er enkele jaren geleden nog een nieuw deel van de muur ontdekt (Sprangers, 2012). De Britse ontdekkingsreiziger William Landsey constateerde dat er nog een deel moest zijn van de Chinese Muur, op basis van een kaart met troepenbewegingen. Landsey ging op onderzoek uit en ontdekte een stuk muur met een lengte van honderd kilometer.

Plaatsen

De Chinese Muur loopt van het oosten naar het westen, dwars door China heen. Op landkaarten is nooit duidelijk te zien in welke stad de muur nu precies begint en eindigt. Een veelgenoemde naam als startpunt van de Chinese Muur is de plaats Shanhaiquan in het oosten (De Wereldwonderen, ca. 2011). De muur eindigt in deze stad in de zee. In de kaart van het globale verloop van de Chinese Muur, die verderop weergegeven staat, is te zien dat de muur ook een eindpunt heeft bij Hushan, een plaats iets ten noorden van Shanhaiquan. Dit wordt echter niet als het definitieve einde gezien, omdat hier een stuk muur loopt dat niet aan de rest verbonden is.

De Chinese Muur eindigt niet aan de andere kant van het land bij de grens die daar loopt met Kazachstan. De muur stopt namelijk in de plaats Jiuquan, een plaats die in het noorden van China ligt, enigszins in het midden, zoals op de landkaart te zien is.

Om het verloop van de muur iets te verduidelijken is er een kaart toegevoegd van China, met daarbij in het zwart de route van de muur.

It our China, z.d.

Cullun Chen, z.d.

1.3 Wereldwonder

De Chinese Muur is één van de wereldwonderen en wel een modern wereldwonder (De Wereldwonderen, ca. 2011). De wereldwonderen die wij kennen, zijn verdeeld in twee categorieën: klassiek en modern. Deze verdeling is gemaakt op basis van het al dan niet intact zijn van deze wereldwonderen. Dat de Chinese Muur in de lijst met zeven moderne wereldwonderen staat, is te danken aan de stemmen die er zijn uitgebracht. Online kon men kiezen welk bouwwerk in de lijst van de wereldwonderen moest komen. De top zeven werd op zeven juli 2007 (7-07-2007) bekendgemaakt.

Hoofdstuk 2 - De aanleiding voor de Chinese Muur

Deelvraag 2 – Wie of wat gaf aanleiding tot de bouw van de Chinese Muur?

2.1 Qin-dynastie

Koning Zhao Zheng had een moeilijke start als heerser van China. Hij werd op dertienjarige leeftijd koning van een land in oorlog, doordat zijn vader overleed (IsGeschiedenis, ca. 2017). Hij kreeg hulp van Lü Buwei bij de besturing van het land, maar deze man bleek niet betrouwbaar: hij probeerde Zheng van de troon te stoten toen Zhao Zheng aan het front was. Zheng ontdekte het bijtijds en vermoordde hen die een gevaar vormden. Lü Buwei pleegde zelfmoord voordat Zheng tegen hem actie kon ondernemen.

De oorlog bleef echter gaande en nu poogden de tegenstanders koning Zhao Zheng te doden. Tot tweemaal toe wist Zhao Zheng dit te voorkomen en de huurmoordenaars te doden. Hierna ging het beter met het land: de legers van het koninkrijk veroverden diverse staten, waardoor Zheng alleenheerser werd. Hij besloot dat hier een belangrijke titel bij hoorde en hij gaf zichzelf de naam Shi Huangdi. Daarmee was hij de eerste keizer van het Chinese rijk. Als keizer zorgde Shi Huangdi voor eenheid in zijn rijk en versterkte hij zijn positie. Hij legde nieuwe wegen aan, maakte een eigen rechtssysteem en begon aan de bouw van de Chinese Muur. Deze muur zou ervoor moeten zorgen dat het land beschermd werd tegen invallen van andere landen. De koninkrijken die al veroverd waren door de keizer hadden vaak al een stuk muur staan (IsGeschiedenis, ca. 2017). Generaal Meng Jian moest de muurstukken aan elkaar verbinden, samen met meer dan driehonderdduizend anderen in barre omstandigheden (De Wereldwonderen, ca. 2011).

2.2 Han-dynastie

In de periode van de Han-dynastie werd de Chinese Muur langer gemaakt. In deze periode werd er een lus naar het westen toegevoegd, met als doel om de poort naar de Zijderoute door Centraal-Azië te beschermen (Wereldwonderen, ca. 2010). Volgens Vingerhoets (2013) wilde de toen heersende keizer een goede handel oprichten met het westen. Vorst Yueh-chih had daar echter geen behoefte aan, maar daar liet de keizer het niet bij zitten. Hij nam de hoofdstad van het gebied in, met als gevolg dat de bevolking liet merken dat zij het wél zagen zitten om te handelen met de keizer. Er ontstond zo een belangrijke handelsroute door het westen naar het Midden-Oosten en terug. Nomaden uit het noorden poogden de karavanen te beroven en daarom werd de muur verder uitgebreid naar het westen, zodat de nomaden er niet langer langs konden. Aan het einde van de uitbreiding werd er een vesting gebouwd met grote uitkijktorens, als herkenningsteken voor handelskaravanen (Vingerhoets, 2013).

2.3 Ming-dynastie

Het grootste gedeelte van de Chinese Muur is gebouwd in de Ming-dynastie (Wereldwonderen, ca. 2010). Het deel van de Chinese muur dat in de periode van de Ming-dynastie is bijgebouwd, had als doel om de net verslagen Mongolen buiten te houden. Er werden ook veel wachttorens gebouwd, waardoor er met rooksignalen gecommuniceerd kon worden over al dan niet naderende vijandige legers. (IsGeschiedenis, ca. 2017). In en net na deze periode bleek echter dat de vijand niet geheel kon worden tegengehouden door deze muur. De Ming-dynastie viel en de muur werd bij Shanhaiguan voor een gedeelte afgebroken door de vijand. Zo bleek de muur toch haar functie niet geheel te kunnen vervullen.

Hoofdstuk 3 – Het doel van de Chinese Muur

Deelvraag 3 – Wat was het doel van de bouw van de Chinese Muur en is dit doel bereikt?

3.1 Het doel bij de bouw

Bij het kijken naar de aanleiding tot de bouw van de Chinese Muur is al een tipje van de sluier opgelicht over het doel van de muur. De muur zou moeten gaan dienen als verdedigingsmuur aldus Gidsen (2000) en om het land te beschermen tegen nomadenvolken als de Mantsjoes, Hunnen en Mongolen aldus IsGeschiedenis (ca. 2017). De inwoners van het China destijds trokken niet meer rond en hadden een vaste verblijfplaats waar zij voedsel verbouwden en dieren hielden. De nomadenvolken in het omringende gebied maakten hier gebruik van en overvielen een dorp, waarbij het dorp geplunderd werd.

Voordat de Chinese Muur ontstond waren er mogelijk al dorpen en steden die een eigen beschermings- en verdedigingsmuur hadden voor de 'wilde volken uit het Noorden'. De Chinese bevolking noemde deze volken ook wel de 'volken met een beestehart'. Een grote muur zou de kans om een overval met een daarop volgende plundering verkleinen. Deze kleinere muren rondom dorpen en steden zijn opgenomen in de Chinese muur. De muur beschermde ook de meest vruchtbare delen in het noorden van het land, zodat de voedselbronnen veilig waren. (Vingerhoets, 2013) De muur diende dus als beschermings- en verdedigingsmuur. Dit was ook het hoofddoel van de Chinese muur.

3.2 Andere doelen

Naast het bieden van veiligheid had de Chinese Muur mogelijk nog meerdere doelen. Volgens verschillende historici en wetenschappers moest de muur niet alleen de veiligheid waarborgen, maar ook de Chinese cultuur. Zo konden culturen van buitenaf geen invloed uitoefenen op de Chinese cultuur. Verder moest de muur volgens hen laten zien hoe ontwikkeld de Chinese cultuur was en kon er via de muur gecommuniceerd worden. Deze communicatie werd bijvoorbeeld door geluidsignalen, rooksignalen of brieven doorgegeven. Soms werden er personen via de muur vervoerd. Er zijn ook theorieën die zeggen dat de muur er ook voor diende om de inwoners van China aan de goede zijde van de muur te houden. (Vingerhoets, 2013) Zo noemt ook Williams (2008) dat de muur ontevreden inwoners binnen de muur hield. Er zijn weinig (betrouwbare) bronnen die dit gegeven ook bevestigen, maar als men van buitenaf niet binnen kan komen is het mogelijk dat men ook niet van binnen naar buiten kon. Verder vormde de muur een scheiding tussen de Chinese beschaving en de omringende culturen. Zo kon de Chinese cultuur zich ontwikkelen aldus Vingerhoets (2013). De muur heeft volgens Van Oudheusden (2008) ook bijgedragen aan het sinocentrisme, dat is de opvatting dat China het middelpunt van de wereld vormt.

3.3 Zijn de doelen behaald?

Wat betreft het hoofddoel heeft de Chinese Muur wisselend succes gehad. In het begin is het bewezen dat andere volken het niet gelukt is om het toenmalige China binnen te komen. Tijdens de Han-dynastie waren de keizers meer op de handel gericht en werden de stukken muur in het noorden minder goed bewaakt. Ook was men door binnenlandse conflicten verzwakt. Omringende nomaden hebben hier gebruik van gemaakt en het is toen gelukt om door of over de muur te komen. (Vingerhoets, 2013)Tijdens de Ming-dynastie zijn deze zwakke gedeelten in de muur hersteld. Aan het einde van de Ming-dynastie lukte het niet meer om de Mongolen bij de muur tegen te houden en vielen zij het land binnen aldus Oudheusden (2008). Aan het einde van het keizerrijk is de muur in verval geraakt en gebruikte de plaatselijke bevolking materiaal van de muur voor eigen gebruik, zoals het bouwen van huizen aldus BezoekChina.nl (ca.2017). Ook zijn stukken muur opgeblazen om een spoorlijn aan te kunnen leggen. Zo werd de muur onder de ene keizer versterkt, op andere tijden onder de voet gelopen door vijanden en is uiteindelijk in verval geraakt.

Of het doel om de invloed van andere culturen te beperken en inwoners binnen de muur te houden is behaald, is niet duidelijk uit betrouwbare bronnen te halen. Het is wel mogelijk, omdat men alleen met speciale toestemming vanuit het toenmalige China naar buiten de muur mocht.

Hoofdstuk 4 - De huidige functie van de Chinese Muur

Deelvraag 4 – Wat is de huidige functie van de Chinese Muur?

4.1 Werelderfgoedlijst

In 1987 is de Chinese Muur opgenomen op de werelderfgoedlijst van UNESCO en is in 2007 ook gekozen tot één van de zeven moderne wereldwonderen. (Historiek, 2015) Dit betekent niet dat het een modern bouwwerk is, maar dat het in 2007 door een groot aantal mensen over heel de wereld is gekozen tot wereldwonder aldus WerelWonderen.com (z.d.).

4.2 Toerisme

De Chinese Muur heeft geen verdedigings- of beschermingsfunctie meer en in de 20ste eeuw is er pas wereldwijde aandacht voor de muur. De muur is nu toegankelijk voor toeristen en ieder jaar lopen er meer dan 10 miljoen bezoekers over de muur.

De muur is niet overal in goede staat en met name het deel dat dateert uit de Ming-dynastie is nog te bezoeken. (Oudheusden, 2008) Andere delen van de muur zijn slecht bereikbaar of vervallen aldus BezoekChina.nl (ca. 2017). Volgens onder andere Philips (2012) leed en lijdt de muur wel onder al het toerisme door onder andere het laten slingeren van afval en het bekrassen van stenen.

4.3 Herstel

Na 2000 jaar zijn sommige delen van de Chinese Muur vervallen of zelfs helemaal verdwenen door oorlogsgeweld of erosie. Uit onderzoek in 2006 bleek dat ongeveer 20 procent van de muur in redelijke staat of hersteld is, ongeveer 30 procent van de muur is vervallen en 50 procent is verdwenen aldus Philips (2012). Vanaf 2005 hebben er restauraties plaatsgevonden aan de muur ten noorden van Beijing. Het is moeizaam werk, omdat de stenen voor de muur 10 tot zelfs 150 kilogram kunnen wegen en het gebied onherbergzaam is. Alleen muilezels konden de stenen via smalle paadjes naar boven brengen. Eenmaal op de muur moet steen voor steen worden gecontroleerd. Dan moeten bouwvakkers hangend aan een touw dat door een collega wordt vastgehouden, de stenen metselen. (Gibbens, 2017) Men verwacht dat het restaureren nog jaren in beslag zal nemen. Op de restauratie is in 2016 veel kritiek gekomen. Een stuk muur van 700 jaar oud werd namelijk verstevigd met zand en beton waardoor dit stuk er heel anders uitzag dan de oorspronkelijke muur. Om die reden heeft de Chinese overheid een wet aangenomen waarin gesteld wordt dat ieder die het cultureel erfgoed beschadigt of slecht restaureert tot 10 jaar cel kan krijgen aldus NOS (2017) en De Volkskrant (2016).

NOS (2017)

Nationaal Geographic
(2017)

4.4 Betekenis voor Chinezen

De kritiek die in 2016 ook vanuit China zelf kwam op de restauratie met zand en beton blijkt dat de Chinese Muur een nationale trots is aldus Gibbens (2017). Er zijn ook veel Chinezen die de muur bezoeken. Er is een gezegde in China: 不到长城非好汉 (*bu dao chang cheng fei hao han.*) Dit betekent ongeveer het volgende: 'Wie niet naar de Lange Muur is geweest, is geen goede Chinees.' De muur wordt gezien als grootste bouwproject van de mensheid in geschiedenis aldus Historiek (2015). Verder ziet China de Chinese Muur als toeristische trekpleister. Zoals eerder genoemd trekt de muur duizenden bezoekers die daar ook hun geld uitgeven. De eerste restauraties werden uitgevoerd om toeristen te trekken, maar nu zijn de restauraties er ook op gericht om het bouwwerk aan de toekomstige generaties te laten zien. (Gibbens, 2017) Verder zijn er geen duidelijke en betrouwbare bronnen te vinden die de huidige functie voor Chinezen verduidelijkt.

Conclusie

Aan het einde gekomen van het onderzoek moet er een antwoord komen op de hoofdvraag: Wat was de waarde vroeger en wat is de waarde nu van de Chinese Muur?

In hoofdstuk 1 is beschreven hoe enorm lang de muur is en dat hij het Chinese land voor een groot deel doorkruist. In hoofdstuk 2 zagen we dat het meerdere functies had: bescherming, bevestiging van de omvang van het rijk en daarnaast machtsvertoon. In de periode van de Qin-dynastie was eenheid van het rijk belangrijk, wat zich uitte in de bouw van de Muur. In de Han-dynastie was bescherming voor gevaar uit het noorden reden tot uitbreiding van de muur. Hier ging het meer om de economie en de handel die bedreigd werden. Ten slotte hebben we gezien hoe in de Ming-dynastie de Mongolen buiten werden gehouden door deze Muur, althans: dat was het plan.

Het hoofddoel van de Chinese Muur was dus het verdedigen en beschermen van het land tegen nomadische volken in het omringende gebied. De muur had dus een enorme waarde voor het land en de heersende vorsten. Met deze muur wilde men overvallen en plunderingen voorkomen. Via de muur werd ook gecommuniceerd en personen vervoerd. De muur liet zien hoe ontwikkeld de Chinese cultuur was en bracht een scheiding aan tussen de Chinese cultuur en de omringende culturen. Mogelijk wilde men zo de Chinese cultuur behouden en de Chinezen binnen de muur houden. Het verdedigen en beschermen door middel van de Chinese Muur heeft wisselend succes gehad. In eerste instantie was doorgang voor andere volken onmogelijk, maar later is het meerdere keren gelukt China binnen te vallen. Tijdens de Ming-dynastie zijn de muren hersteld en beter bewaakt, maar ook aan het einde van deze dynastie is het volken gelukt om het land binnen te vallen. Uiteindelijk is de muur in verval geraakt, zijn stukken muur gebruikt om huizen van te bouwen, delen zijn opgeblazen voor het aanleggen van spoorlijnen en de muur is door erosie aangetast.

Momenteel heeft de Chinese Muur echter ook nog een belangrijke waarde. De Chinese Muur is in 1987 opgenomen op de werelderfgoedlijst van UNESCO en is in 2007 één van de zeven moderne wereldwonderen geworden. Mede hierdoor zijn er veel toeristen die de Chinese Muur bezoeken, waaronder ook veel Chinezen. Deze toeristen bezoeken met name het gedeelte muur uit de Ming-dynastie, omdat dit stuk nog goed toegankelijk is. De muur leed en lijdt onder het grootschalige toerisme en in 2005 is besloten om de muur te restaureren. De ligging van de muur en het zware materiaal dat nodig is voor de muur maken het tot moeilijk werk. Er is in 2016 veel kritiek gekomen op het restaureren van een bepaald deel van de muur, omdat dit gedeelte er nu heel anders uit ziet dan oorspronkelijk. Hierop is er een wet aangenomen die de muur moet beschermen tegen verkeerd restaureren en beschadigen. China ziet de muur als een toeristische trekpleister, maar ook als nationaal symbool. De restauraties zijn er nu veel meer op gericht om de toekomstige generaties de bijzonderheid en waarde van de Chinese Muur te laten zien.

Literatuur

Boeken

Gidsen, C. (2000). *Het leven van de Chinezen*. Harmelen, Nederland: Ars Scribendi BV.

Oudheusden, J. van (2008). *De geschiedenis van China in een notendop*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Bert Bakker.

Vingerhoets, K. (2013). *De Chinese muur*. Arnhem, Nederland: Ellessy Jeugd.

Williams, B. (2008). *Het oude China*. Amsterdam, Nederland: W. Bergmans B.V.

Internetbronnen

BezoekChina.nl (ca. 2017). *De Chinese muur*. Opgehaald van <https://bezoekchina.nl/bezienswaardigheden-in-china/de-chinese-muur-bij-beijing/>

Cullun Chen (z.d.). *Great Wall of China*. Opgehaald van <http://openmag.it/blog/2016/12/01/sulla-schiena-del-dragone-la-grande-muraglia-cinese/>

De Volkskrant (22 september 2016). *Kritiek op restauratie deel Chinese Muur met dikke 'asfaltlaag'*. Opgehaald van <https://www.volkskrant.nl/buitenland/kritiek-op-restauratie-deel-chinese-muur-met-dikke-asfaltlaag~a4381948/>

De Wereldwonderen (ca. 2011). *7 wereldwonderen*. Opgehaald van <http://www.dewereldwonderen.nl/7-wereldwonderen/>

De Wereldwonderen (ca. 2011). *De Chinese Muur*. Opgehaald van <http://www.dewereldwonderen.nl/7-wereldwonderen/moderne-wereldwonderen/chinese-muur/>

Fuzheado (ca. 2008). *Het oostelijke einde van de muur bij Shanhaiguan*. Opgehaald van https://nl.wikipedia.org/wiki/Chinese_Muur#/media/File:ShanhaiguanGreatWall-end.jpg

Gibbens, S. (9 november 2017). *Werklieden riskeren hun leven bij restauratie Chinese Muur*. Opgehaald van <http://www.nationalgeographic.nl/geschiedenis-en-cultuur/2017/06/werklieden-riskeren-hun-leven-bij-restauratie-chinese-muur>

Historiek (2015). *Chinese Muur, de geschiedenis van het wereldwonder*. Opgehaald van <https://historiek.net/chinese-muur-geschiedenis/6563/>

InfoNu (2015). *De zeven moderne wereldwonderen: Chinese Muur*. Opgehaald van <https://kunst-en-cultuur.info.nu/geschiedenis/101814-de-zeven-moderne-wereldwonderen-chinese-muur.html>

IsGeschiedenis (ca. 2017). *Geschiedenis van de Chinese muur*. Opgehaald van <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/geschiedenis-van-de-chinese-muur>

IsGeschiedenis (ca. 2017). *Qin Shi Huangdi: Eerste Keizer van China*. Opgehaald van <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/qin-shi-huangdi-eerste-keizer-van-china>

IsGeschiedenis. (z.j.). *Zo hielden Chinezen, Romeinen en Oost-Duitsers indringers buiten*. Opgehaald van <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/zo-hielden-chinezen-romeinen-en-oost-duitsers-indringers-buiten>

It our China (z.d.). *Jinquan Maps*. Opgehaald van <http://www.itourchina.com/ChinaMap/jiuquan/>

Maps (ca. 2017). *China*. Opgehaald van <https://www.google.nl/maps/place/China/@34.4164909,86.0618687,4z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x31508e64e5c642c1:0x951daa7c349f366f!8m2!3d35.86166!4d104.195397>

NOS (16 juni 2017). *Steen voor steen de berg op: restauratie Chinese Muur is monnikenwerk*. Opgehaald van <https://nos.nl/artikel/2178502-steen-voor-steen-de-berg-op-restauratie-chinese-muur-is-monnikenwerk.html>

Perrault, N. (2006). *The Great Wall of China at Mutianyu*. Opgehaald van https://nl.wikipedia.org/wiki/Chinese_Muur#/media/File:Great_Wall_of_China_July_2006.JPG

Philips, A. (2012). *Chinese Muur lijdt onder groeiend toeristenaantal*. Opgehaald van <https://archeologieonline.nl/nieuws/chinese-muur-lijdt-onder-groeiend-toeristenaantal>

Sprangers, R. (2012). *Nieuw deel van Chinese Muur ontdekt*. Opgehaald van <http://archeologieonline.nl/nieuws/nieuw-deel-van-chinese-muur-ontdekt>

Wereldwonderen (ca. 2010). *Chinese Muur – Geschiedenis*. Opgehaald van http://www.wereldwonderen.com/Chinese_muur_geschiedenis.html

WereldWonderen.com (z.d.). *7 nieuwe wereldwonderen*. Opgehaald van www.wereldwonderen.com/Nieuwe_wereldwonderen.html

Wikipedia (4 september 2017). *Chinese Muur*. Opgehaald van https://nl.wikipedia.org/wiki/Chinese_Muur